

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

з нагоди 30-річчя створення
Львівського навчально-наукового центру професійної освіти

30

Львів – 2024

**Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості»**

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**з нагоди 30-річчя створення
Львівського навчально-наукового центру професійної освіти**

Львів – 2024

**Dragomanov Ukrainian State University
Lviv Educational and Scientific Center for Professional Education
International charity organization “Leader of the Quality”**

**MODERN CHALLENGES OF VOCATIONAL EDUCATION:
THEORY AND PRACTICE**

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

**on the occasion of the 30th anniversary of creation
Lviv Educational and Scientific Center of Professional Education**

Lviv – 2024

УДК: 37. 01 : 001

Сучасні виклики професійної освіти: теорія і практика: зб. наук. праць з нагоди 30-річчя створення Львівського навчально-наукового центру професійної освіти / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Львів, 2024. 157 с.

Головний редактор:

Колісник-Гуменюк Ю.І., доктор педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Редакційна колегія:

Кільдеров Д.Е., доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)

Харламенко В.Б., кандидат педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)

Копельчак М.П., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Голіяд І.С., кандидат педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)

Гуменюк В.В., доктор педагогічних наук (м. Львів, Україна)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівники вищих навчальних закладів висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних методик та інноваційних методів навчання у підготовці кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів.

Статті збірника подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Видання розраховане на науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024

© Львівський навчально-науковий центр професійної освіти, 2024

© Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості», 2024

© Автори статей, 2024

11. Australia has the market expertise and collective ambition to become a world leader in the business of education technology and innovation. URL: <https://edugrowth.org.au/australian-edtech/>.

12. Jarocka-Piesik J. Nauczyciel w warunkach współczesnych zmian społecznych. *Szkoła – Zawód – Praca*. 2017, 13, 35-44. URL: <https://doi.org/10.34767/SZP.2017.01.03>

13. Kwaśnica R. Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu / [red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski], *Pedagogika*. Podręcznik akademicki, t. 2, PWN, Warszawa. 2005. 416 s.

14. Zielińska A. Młody nauczyciel w szkole. Problemy związane z rozwojem kompetencji i autonomii. *Pedagogika i edukacja wobec kryzysu zaufania i autonomii* [red. nauk. J. Madalińska-Michalak, A. Wiłkomirska]. Wyd. 1. Warszawa, 2020. S. 308–325.

УДК: 37.015.3:174

*Колісник-Гуменюк Юлія, доктор пед. наук, доцент,
доцент кафедри технологічної освіти, факультет технологій та дизайну,
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Львів, Україна*

ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ

На основі аналізу методологічних та психолого-педагогічних аспектів професійної культури обґрунтовано її морально-етичну складову, розкрито її роль у становленні професійних і морально-етичних якостей майбутніх педагогічних фахівців у ЗВО. З'ясовано вимоги до професійно-етичної культури педагогічних працівників та виявлено взаємозалежність професійної культури й професійної етики в процесі формування професійно-етичної культури майбутнього педагогічного фахівця.

Ключові слова: педагогічна освіта, професійно-етична культура, педагог, етика, мораль.

*Kolisnyk-Humeniuk Yuliia,
Doctor of pedagogic sciences, associate professor, associate professor
Department of technological education, Faculty of Technology and Design,
Ukrainian Mykhailo Drahomanov State University, Lviv, Ukraine.*

FORMATION OF PROFESSIONAL AND ETHICAL CULTURE IN FUTURE TEACHING SPECIALISTS

Based on the analysis of methodological and psychological-pedagogical aspects of professional culture, its moral-ethical component is substantiated, its role in the formation of professional and moral-ethical qualities of future pedagogical specialists in higher education is revealed. The requirements for the professional and ethical culture of pedagogical workers were clarified and the interdependence of professional culture and professional ethics in the process of forming the professional and ethical culture of the future pedagogical specialist was revealed.

Key words: pedagogical education, professional and ethical culture, teacher, ethics, morality.

Закласти фундамент професійно-етичної культури майбутніх фахівців у закладах вищої освіти покликана сучасна педагогічна підготовка, мета якої полягає в підвищенні рівня загальної культури особистості через: формування у майбутніх фахівців наукового світогляду і творчого мислення; реалізацію професійної спрямованості змісту освіти; розкриття гуманістичних аспектів професійних знань і діяльності; створення умов для розвитку особистісних якостей майбутніх педагогічних фахівців.

Способи модернізації освіти, які враховують сучасні потреби особистості та суспільства, описані в законодавчих актах та національних програмах, таких як Закон України «Про освіту» (1991), Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1992), та «Національна доктрина розвитку освіти» (2002), Стратегія «Україна 2020», в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про інноваційну діяльність» (2012 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепції організації підготовки магістрів (2010), Положеннях «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» та інших нормативних документах.

Проблеми педагогічної освіти сьогодення перебувають у центрі уваги українських і зарубіжних науковців. Важливими для нашого дослідження є ґрунтовні праці, присвячені питанням професійної підготовки педагогів (В. Андрущенко, А. Алексюк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Іонова, А. Ковальов, Н. Кузьміна, О. Кульчицька, І. Міщенко, В. Моляко, І. Огородніков, О. Пехота, В. Сагарда, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Скаткін, Р. Скульський, В. Сластьонін, В. Чайка, В. Шахов, Л. Хомич, І. Якиманська та ін.).

Аналіз відповідної літератури показав, що питання формування професійно-етичної культури майбутніх педагогічних фахівців у ЗВО розкрито недостатньо.

Дослідження взаємозв'язку і взаємозалежності професійної культури й професійної етики в процесі формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців вимагає з'ясування сутності поняття «етика» (від гр. «ethikos», який є похідним від слова «ethos» – характер, звичай, традиція). Бути етичним означає дотримуватись поведінки, яка відповідає прийнятим у суспільстві нормам. Термін «етика» вживається в багатьох значеннях, зокрема як синонім терміна «моральність». Етика як наука є філософським ученням про мораль як форму суспільної свідомості та специфічну сферу суспільного життя. Інколи термін «етика» («етичний») вживають для оцінки поведінки і розуміють як упорядкований збір правил поведінки, що акцептується якоюсь особою чи групою людей [1].

Значний внесок у розвиток етики як науки зробив І. Кант. Він вважав, що мораль – це наука не про те, як ми маємо зробити себе щасливими, а про те, як

ми повинні стати вартими щастя. І. Кант висунув концепцію, яка синтезує раціональні аспекти основних етичних учінь Нового часу. Уточнення предмета етики та специфіки моралі як сфери людської свободи дозволило йому окреслити три ступені діяльності суб'єкта:

1. техніко-механічний (завдяки якому людство підносить себе над природою);
2. прагматичний (діяльність охоплює економічну, суспільну структуру і є протилежною природному буттю);
3. моральний (на цьому рівні діяльності людство цивілізується і вдосконалюється як рід, суспільство розгортається як царство свободи, а не просто як суспільний природний стан, у якому зажерливість і ненависть стримуються лише зовнішнім насиллям).

Предметом вивчення етики є походження моральних норм, принципів, законів, роль моралі в суспільстві та житті людини.

У наукових джерелах мораль традиційно розглядається як сукупність норм, цінностей, ідеалів, установок, які регулюють людську поведінку і є важливими складовими культури; спосіб нормативного регулювання дій людини в суспільстві; особлива форма суспільної свідомості; вид суспільних відносин (моральні відносини); об'єкт спеціального вивчення етики. Вона регулює відносини людей шляхом переконання, внутрішнього – через совість, і зовнішнього – через думку інших, суспільну думку.

Мораль (від лат. *moralis* – моральний, *moris* – звичай) – це сукупність історично зумовлених правил, норм, звичаїв, принципів співіснування й поведінки людей, їхніх відносин у процесі виробництва матеріальних і духовних цінностей. Вона визначає їхні обов'язки стосовно один одного, соціальних груп, верств, класів, суспільства, виконання яких базується на громадській думці. Походження моралі, її природа, структура й особливості закладені в етиці. Моральність уособлює міру самоконтролю людини, виступає показником того, наскільки людина є відповідальною за свої вчинки [2].

Моральна культура особистості – синтетичний, інтегральний наслідок розвитку людства. Вона характеризується як рівнем засвоєння моральних цінностей суспільства, так і причетністю суб'єкта до їх збереження і створення.

Людина стає моральною особистістю, коли добровільно підпорядковує свої дії моральним вимогам суспільства, усвідомлює їх значення і зміст, здатна ставити перед собою моральні цілі й виробляти рішення відповідно до конкретних обставин, самотійно оцінювати власні дії й вчинки інших, виховувати себе, протистояти середовищу.

Моральна свідомість особистості об'єднує моральні норми, принципи, категорії, мотиви, ціннісні орієнтації та є різновидом форми суспільної

свідомості, яка відображає реальні відносини й регулює моральний бік їх діяльності у формі відповідних уявлень (норми, принципи, суспільний і моральний ідеали, поняття добра і зла, справедливості та несправедливості). У моральній свідомості маємо ідеальне відображення моральної діяльності й моральних стосунків та їх моральне обґрунтування.

У моральній діяльності закладена моральна сторона суспільної діяльності, спричинена моральними мотивами (бажанням творити добро, підкорятися почуттю обов'язку, досягати морального ідеалу), яка є результатом рівня сформованості моральної свідомості, визначає моральні відносини в колективі, характеризується, зокрема рівнем професійної освіти, стажем роботи, мотивами вибору професії.

У процесі моральної діяльності виникають моральні відносини, які є сукупністю залежностей і зв'язків, що утворюються між людьми (взаємодопомога, чуйність, солідарність тощо) і проявляються у формі вимог до особистості (моральна норма, відповідальність, обов'язок, совість). Усі ці елементи моральної культури особистості взаємопов'язані.

Зауважимо, що мораль формується в практичній діяльності людських мас і виражає суспільну думку. Триєдність «етика – мораль – людина» є соціальним орієнтиром у становленні суспільства й особистості. Найвища суспільна й особистісна цінність моралі полягає в її загальнолюдяності, бо ідеал моралі підноситься над вузькокласовими, вузькопрофесійними інтересами. Людське сумління не може бути сумлінням різних верст населення. Воно єдине, і моральний рівень людини не може визначатися її професією, так само, як національним походженням чи класовою приналежністю.

Отже, професійна мораль не може виступати як така, що протистоїть загальнолюдській моралі, є поряд з нею. Натомість вона є невід'ємною складовою моралі загальнолюдської, існує в її рамках і формується на її основі [3].

Таким чином, у професійній етиці формується система конкретних моральних норм із супутніми їм практичними правилами, які «обслуговують» певну галузь людської діяльності. Головним об'єктом діяльності в кожній із згаданих галузей є людина, котра сподівається на гуманне ставлення до себе, розраховує на повагу, розуміння, співчуття й милосердя. Такі моральні норми вважаємо професійно-етичними, оскільки їх виникнення й засвоєння визначається безпосередньо якимись інституційними умовами (освітою, службовим становищем), а оволодіння ними забезпечується, головним чином, культурою особистості, її вихованістю, моральним потенціалом.

Зважаючи на викладене, можемо сказати, що професійна мораль конкретизує загальні моральні норми й оцінки, які визначають ставлення людини

до своїх професійних обов'язків. Слід зауважити, що на відміну від моральної, правова культура професійної групи – це рівень правової свідомості, притаманний спільноті людей, що професійно займається певною діяльністю, яка потребує фахової освіти й практичної підготовки.

Моральна відповідальність педагога за професійну діяльність, залежить від набутих якостей індивідуума, є системою певних духовних цінностей, пов'язана зі світоглядом особистості й є частиною її життєдіяльності.

Основи професійної етики, як вчення про професійну мораль, зафіксовані в моральних кодексах, що є сукупністю моральних норм і правил, які необхідно виконувати. Вони регламентують певний тип стосунків між людьми, що вважаються доцільними з точки зору виконання людиною професійних обов'язків. Професійна етика обґрунтовує необхідність саме таких моральних кодексів, тлумачить їх з урахуванням специфіки професії, її утилітарного й гуманістичного призначення. Моральні кодекси декларують моральні вимоги, вироблені раніше у сфері буденної свідомості, та охоплюють: загальнолюдські вимоги (чесність, правдивість); вимоги до фахової діяльності (професіоналізм, компетентність); вимоги, детерміновані конкретним видом професійної діяльності.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження свідчить, що розвиток професійно-етичної культури майбутнього педагога та сформованість її цінностей безпосередньо пов'язані з розкриттям інтелектуальних та духовних потенцій людини. Набуття професійних цінностей проявляється в діяльності, як характеристика індивіда, що засвідчує максимальний ступінь розвитку його особистісних і професійних якостей та властивостей.

Цілеспрямоване й організоване досягнення якостей моральної свідомості та поведінки, формування моральних почуттів і переконань, вироблення звичок моральної поведінки, у тому числі в професійній сфері, відбувається в процесі формування моральної сфери особистості. Професійно-етична культура пронизує всі компоненти професійної та духовної сфери педагогічного працівника та є показником ступеня досконалості в організаційному, психологічному, етичному, естетичному та інших аспектах.

Список використаних джерел:

1. Гельвецій К. А. Про людину, її розумові здібності та її виховання [пер. з фр. В. Підмогильний]. К. : Основи, 1994. 416 с.
2. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах: монографія. Львів : «Край», 2013. 296 с.
3. Skorowski H. Moralność społeczna. Wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej s politycznej. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 1996. 252 s.